

ΜΕΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ ΤΙ; ΕΞΕΛΙΞΗ ΕΦΗΒΩΝ ΚΑΙ ΝΕΩΝ ΠΟΥ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΑΝ ΤΑ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ ΤΗΣ ΜΨΥΕ-ΟΑΕΔ

Ρίτα Παπαθεοφίλου

Ψυχίατρος - Παιδοψυχίατρος

Χριστίνα Καραδήμου

Κοινωνική Λειτουργός

Απρίλιος 1990

Αυτή είναι μια προκαταρκτική μελέτη αξιολόγηση της δουλειάς των επαγγελματιών εργαστηρίων της Μονάδας Ψυχικής Υγείας Εφήβων (ΜΨΥΕ) του Περιφεριακού Γενικού Νοσοκομείου Αθηνών (ΠΓΝΑ).

Στηρίζεται σε 32 εφήβους και νέους που φοίτησαν στα εργαστήρια από 1.1.87 έως 30.6.89, και αποφοίτησαν ή διέκοψαν τη φοίτησή τους. Ο αριθμός είναι μικρός, δείχνει όμως τις δυνατότητες αυτής της εναλλακτικής μορφής ψυχιατρικής παρέμβασης, και "κρούει τον κώδωνα του κινδύνου" για το τι μπορεί να επακολουθήσει αν δεν ληφθούν τα κατάλληλα μέτρα, π.χ. συστηματική ψυχιατρική παρακολούθηση, και δημιουργία προστατευμένων ή παραγωγικών εργαστηρίων για όσους δεν μπορούν να βρουν απασχόληση στην ελεύθερη αγορά εργασίας.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η εργοθεραπεία και αργότερα τα προεπαγγελματικά εργαστήρια στα ψυχιατρεία, δημιουργήθηκαν για να δώσουν απασχόληση στους ασθενείς, κάποια πιθανότητα επανεκπαίδευσης και εξεύρεσης εργασίας μετά την έξοδό τους από το νοσοκομείο, καθώς οι περισσότεροι από αυτούς δεν ήταν σε θέση να εξασκήσουν ικανοποιητικά το προηγούμενο επάγγελμά τους μετά από μακροχρόνια νοσηλεία.

Στους εφήβους και νέους το πρόβλημα ήταν ακόμα πιο έντονο γιατί οι νέοι διέκοπταν την εκπαίδευσή τους, δεν είχαν σχηματίσει ποτέ εργασιακή συνείδηση και το οικογενειακό τους περιβάλλον δεν περίμενε ποτέ απ' αυτούς να εργασθούν και να γίνουν ανεξάρτητοι (Kaplan and Sadock 1985).

Με το άνοιγμα των ψυχιατρείων, την ελάττωση του χρόνου νοσηλείας, την προσπάθεια για αποασυλοποίηση και επανένταξη, η εκπαίδευση των νέων ατόμων έγινε πρόβλημα πρωταρχικής σημασίας. Οι υπηρεσίες απασχόλησης εργατικού δυναμικού σ' όλο τον κόσμο, διαπίστωσαν ότι ήταν προτιμότερο να εκπαιδεύσουν τους

νέους παρά να τους έχουν εσώκλειστους σε ιδρύματα για χρόνιους ασθενείς ή να τους δίνουν επιδόματα και συντάξεις εφ' όρου ζωής.

Η απασχόληση των νέων με ψυχικά προβλήματα έδινε την δυνατότητα ακόμα και στα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας να εργασθούν στην παραγωγή αντί να απομονώνονται στο σπίτι για να επιβλέπουν τους προβληματικούς έφηβους.

Στην Ελλάδα, έγιναν προσπάθειες προεπαγγελματικής εκπαίδευσης εφήβων κατά την διάρκεια της νοσηλείας τους, στο Παιδοψυχιατρικό Νοσοκομείο Ανατολικής Αττικής, στη Ραφήνα.

Η Μονάδα Ψυχικής Υγείας Εφήβων (ΜΨΥΕ) του Περιφερειακού Γενικού Νοσοκομείου Αθηνών (ΠΓΝΑ) δημιούργησε για πρώτη φορά στην Ελλάδα επαγγελματικά εργαστήρια για έφηβους με ψυχιατρικά προβλήματα που δεν ήταν εσωτερικοί ασθενείς.

Η ιδέα ήταν να προληφθούν οι υποτροπές, η απομόνωση, η ασυλοποίηση, δίνοντας στους νέους την δυνατότητα εκπαίδευσης, χρησιμοποιώντας τα υγιή στοιχεία της προσωπικότητάς τους, και με παράλληλη προσπάθεια αλλαγής της νοοτροπίας της οικογένειας απέναντι σ' αυτούς και τα προβλήματά τους.

(Πόγκα - Πόλος - Καλλινικάκη 1987, Παπαθεοφίλου και συν 1988, Παπαθεοφίλου 1989, Παπαθεοφίλου και Καραδήμου 1989).

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ

Τα επαγγελματικά εργαστήρια της ΜΨΥΕ του ΠΓΝΑ άρχισαν να λειτουργούν τον Ιανουάριο του 1987 με χρηματοδότηση του Οργανισμού Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (ΟΑΕΔ) στο ισόγειο του κτιρίου Διοίκησης του Νοσοκομείου.

Τον Απρίλιο του 1988 τα εργαστήρια μεταφέρθηκαν σε μια μονοκατοικία στη Φιλοθέη μαζί με την ΜΨΥΕ.

Στα εργαστήρια γίνονταν δεκτοί έφηβοι και νέοι, αγόρια και κορίτσια, ηλικίας 15-25 χρονών με "φυσιολογική νοημοσύνη" που τα ψυχικά τους προβλήματα δεν τους επέτρεπαν να συνεχίσουν την εκπαίδευσή τους σε ιδρύματα για "φυσιολογικούς έφηβους" ή να βρουν και να κρατήσουν κάποιου είδους επαγγελματική απασχόληση.

Στην αρχή υπήρχαν τρία (3) τμήματα: α. Υπαλλήλων Γραφείου, β. Γραφικών Τεχνών και γ. Βοηθών Κηπουρών. Υπήρχαν 27 θέσεις που αργότερα (Ιανουάριο 1988) έγιναν 40 και προστέθηκε ακόμα ένα τμήμα, το προεπαγγελματικό ή πολλαπλών απασχολήσεων. Αυτό αποσκοπούσε κυρίως στην κοινωνικοποίηση των εφήβων, την προετοιμασία τους για εκπαιδευτική διαδικασία, τη βοήθεια στην επιλογή του πιο κατάλληλου τμήματος των εργαστηρίων μας ή άλλων συναφών δομών.

Η φοίτηση στα εργαστήρια ήταν έως δύο χρόνια. Μερικοί έφηβοι όμως διέκοπταν τη φοίτησή τους όταν έβρισκαν κάποια ενδιαφέρουσα εργασία. Επίσης αν το προσωπικό νόμιζε ότι ο/η έφηβος δεν είχε κάτι περισσότερο να κερδίσει από την παραμονή του στα εργαστήρια, η συνέχιση της φοίτησης σ' αυτά δεν ενισχύονταν, αντίθετα γίνονταν έρευνα και υποδείξεις για εναλλακτικές λύσεις.

Κατά την διάρκεια της φοίτησής τους, οι εκπαιδευόμενοι πληρώνονταν από τον ΟΑΕΔ με το εκάστοτε κατώτερο ημερομίσθιο ανιδείκευτου εργάτη. Εκτός από την επαγγελματική κατάρτιση που προσαρμόζονταν στο επίπεδο γνώσεων των εφήβων, προσφέρονταν μαθήματα γλώσσας και αριθμητικής, ανάλογα με τις ανάγκες τους, γινόταν δε πάντα προσπάθεια σύνδεσης των γνώσεων με τα ενδιαφέροντα των εφήβων και τις ανάγκες της καθημερινής ζωής.

Οι έφηβοι συμμετείχαν σε ομάδες που συζητούσαν τα προβλήματά τους και οργάνωναν την ψυχαγωγία τους. Ενισχύετο επίσης η συμμετοχή τους σε δραστηριότητες “φυσιολογικές” για άτομα της ηλικίας τους. Για τους γονείς υπήρχε δυνατότητα συνεργασίας με το προσωπικό και μια συγκέντρωση το μήνα κατά εργαστήριο.

Στην αρχή της λειτουργίας των εργαστηρίων η υπηρεσία προσέφερε ιατρική και φαρμακευτική παρακολούθηση για όσους δεν είχαν “δικό τους σταθερό γιατρό” ή συνεργασία με το γιατρό που τους παρακολουθούσε. Το τελευταίο διάστημα έγινε προσπάθεια όλοι οι εκπαιδευόμενοι να έχουν το δικό τους γιατρό εκτός εργαστηρίων, να παραδεχτούν την αρρώστειά τους, την ενδεχόμενη μακροχρόνια φαρμακευτική αγωγή και να γίνουν πιο υπεύθυνοι στη τήρησή της.

Από το 1988 άρχισε να δοκιμάζεται το σύστημα της μαθητείας. Στο 2ο χρόνο της εκπαίδευσής τους δηλαδή, οι έφηβοι πήγαιναν 1-2 μέρες την εβδομάδα και εργάζονταν σε “εργοδότες” που είχαν κατανόηση για τα προβλήματα των εφήβων και τακτική επαφή με το προσωπικό των εργαστηρίων. Τις υπόλοιπες μέρες εξακολουθούσαν να φοιτούν στα εργαστήρια και να πληρώνονται από τον ΟΑΕΔ. Η μαθητεία αυτή, τους έδινε τη δυνατότητα να σχηματίσουν γνώμη για τις συνθήκες δουλειάς στον έξω κόσμο και τα προβλήματα που ήταν πιθανόν να συναντήσουν, όπως π.χ. τήρηση ωραρίου, διαπροσωπικές σχέσεις, αποδοχή εξουσίας του εργοδότη.

Τον Ιανουάριο του 1989 δημιουργήθηκε η Λέσχη των αποφοίτων για όσους τελείωναν ή διέκοπταν τη φοίτησή τους στα εργαστήρια. Σκοπός της ήταν να βοηθήσει τους έφηβους να περάσουν το γεφύρι από επαγγελματικό εργαστήριο και μαθητεία στη δουλειά. Οι νέοι έρχονταν ένα απόγευμα την εβδομάδα να δουν τους φίλους τους και το προσωπικό της λέσχης, να κουβεντιάσουν τα προβλήματα που συναντούσαν στην εξεύρεση εργασίας ή τη διατήρησή της. Μ' αυτό τον τρόπο πιθανές υποτροπές επισημαίνονταν στην αρχή τους και αντιμετωπιζόνταν χωρίς να παραστεί ανάγκη νοσηλείας σε ψυχιατρικό ίδρυμα.

ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ

Στα εργαστήρια υπήρχαν οι εξής θέσεις προσωπικού: Διοικητικοί Υπάλληλοι τρεις (3), Κοινωνικοί Λειτουργοί τρεις (3), Εργοθεραπευτές ένας (1), Ψυχολόγος ένας (1), Ψυχίατροι -Παιδοψυχίατροι με μερική απασχόληση δύο (2), Εκπαιδευτές με μερική απασχόληση επτά (7), καθαρίστρια μία (1).

Όλο το προσωπικό εργαζόταν με σύμβαση μίσθωσης έργου. Από το 1988 όταν κάποιος αποχωρούσε δεν αντικαθίστατο. Κατά περιόδους προσωπικό της ΜΨΥΕ (γιατροί - νοσηλεύτές), βοηθούσε στην ιατρική περίθαλψη των εκπαιδευομένων.

ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Σκοπός της μελέτης αυτής είναι η παρακολούθηση της εξέλιξης των εφήβων και νέων που εκπαιδεύτηκαν στα εργαστήρια και αποφοίτησαν ή διέκοψαν τη φοίτησή τους σ' αυτά.

Τα αποτελέσματα της έρευνας, παρ' όλο που στηρίζονται σε πολύ μικρό αριθμό ατόμων, είναι δυνατό να δώσουν μια ιδέα της χρησιμότητας, ή μη του θεσμού των εργαστηρίων. Η διαχρονική παρακολούθηση των ατόμων που αποφοίτησαν είναι δυνατό να δώσει ενδείξεις για τα άμεσα αλλά και τα μακροχρόνια αποτελέσματα αυτής της παρέμβασης. Με τον τρόπο αυτό, είναι δυνατό να γίνουν βελτιώσεις στη λειτουργία των εργαστηρίων, αλλά και υποδείξεις για εναλλακτικές λύσεις μετά την αποφοίτηση.

ΥΛΙΚΟ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΙ

Στην εργασία αυτή παρουσιάζονται τ' αποτελέσματα από την παρακολούθηση 32 εφήβων και νέων, 17 αγοριών και 15 κοριτσιών, ηλικίας 15-25 ετών (Μ.Ο. 19) που εκπαιδεύτηκαν στα εργαστήρια από την ίδρυσή τους και αποφοίτησαν ή διέκοψαν τη φοίτησή τους σε αυτά.

Από τους 32 οι 14 (43,7%) είχαν προηγούμενη ενδονοσοκομειακή νοσηλεία σε ψυχιατρικές κλινικές ενώ οι 20 (62,7%) ήταν σε φαρμακευτική αγωγή.

Η διαγνωστική κατηγορία των εκπαιδευομένων φαίνεται στον πίνακα 3, ενώ η κοινωνικοοικονομική κατάσταση των οικογενειών τους στον πίνακα 4.

Χρόνος φοίτησης στα εργαστήρια 3-24 μήνες, χρόνος παρακολούθησης μετά την αποφοίτησή τους 6-30 μήνες, δηλαδή, μέχρι το τέλος του 1989.

Οι παράμετροι που μελετήθηκαν ήταν: Συνθήκες, διαμονής και απασχόλησης των εφήβων 0-6, 6-18, και 19-30 μήνες μετά την αποφοίτηση, καθώς και υποτροπές που αντιμετώπιστηκαν σ' εξωτερική βάση ή κατέληξαν σε ενδονοσοκομειακή νοσηλεία. Οι ίδιες παράμετροι χρησιμοποιήθηκαν από τον Turner και συν. το 1986 στη μελέτη της εξέλιξης των εφήβων που είχαν νοσηλευθεί στο τμήμα εφήβων του Πανεπιστημιακού Ψυχιατρικού Νοσοκομείου Bethlem του Λονδίνου.

Συνθήκες διαμονής: Θεωρήθηκε θετική η διαμονή στο οικογενειακό ή φιλικό περιβάλλον συνομιλήκων, αρνητική δε η εισαγωγή σε ψυχιατρείο ή σε φυλακή και η εξαφάνιση.

Απασχόληση: Θεωρήθηκε θετική εξέλιξη η εξεύρεση εργασίας η μακροχρόνια διατήρησή της, η συνέχιση εκπαίδευσης, η προσαρμογή στο στρατό. Μέτρια, η συνεπής έστω και μακροχρόνια μαθητεία και η συνέχιση απασχόλησης, σε άλλο εργαστήριο.

Αρνητική εξέλιξη ήταν η εισαγωγή σε ψυχιατρείο, ή σε φυλακή, ή εξαφάνιση, καθώς και η παραμονή στο σπίτι χωρίς απασχόληση.

Οι πληροφορίες σχετικά με την εξέλιξη των νέων στηρίχθηκαν σε συνεντεύξεις με τους ίδιους και σε ελάχιστες περιπτώσεις σε τηλεφωνική επικοινωνία με αυτούς, τους γονείς ή φίλους τους.

Ενα μέρος της εργασίας αυτής έχει ανακοινωθεί από τους συγγραφείς στο VIII Παγκόσμιο Συνέδριο Ψυχιατρικής που έγινε στην Αθήνα στις 12-19 Οκτωβρίου 1989.

ΕΥΡΗΜΑΤΑ

Διαμονή

Οι συνθήκες διαμονής των εκπαιδευομένων φαίνονται στον Πίνακα 1.

Αμέσως μετά την αποφοίτηση, το 78% των εφήβων έμενε με την γονεική τους οικογένεια, ενώ το 15,62% με φίλους, αδέρφια ή άλλους συγγενείς. Οι νέοι που δεν έμεναν με την οικογένεια ήταν συνήθως παιδιά χωρισμένων γονιών, κυρίως κορίτσια και σχετικά μεγαλύτερης ηλικίας από τους άλλους εκπαιδευόμενους. Με την πάροδο του χρόνου παρατηρήθηκε αύξηση των εισαγωγών σε ψυχιατρικές κλινικές, που προέρχονταν κυρίως από τους εφήβους, που έμεναν χωρίς απασχόληση στο σπίτι ή που είχαν προσωρινά εξαφανισθεί.

Δύο αγόρια με ελαφριά εγκεφαλική δυσλειτουργία, δυσλεξία και οριακή νοημοσύνη κατάφεραν να προσαρμοσθούν στο στρατό. Ενα αγόρι με έντονες διαταραχές συμπεριφοράς φυλακίσθηκε για αδίκημα που έκανε μετά την αποφοίτησή του, ενώ εκκρεμεί ακόμα δίκη για σοβαρότερο αδίκημα που είχε γίνει πριν αρχίσει τη φοίτησή του στα εργαστήρια.

Απασχόληση

Όπως φαίνεται στον Πίνακα 2, μετά την αποφοίτηση, το 50% των εφήβων - νέων απασχολήθηκαν σε κάποιου είδους εργασία ή άρχισαν να υπηρετούν τη θητεία τους. Η παραμονή στον ίδιο εργασιακό χώρο εξαρτιόταν από την κατανόηση των εργοδοτών, τη σταθερότητα της αμοιβής και φυσικά τη ψυχοπαθολογία των νέων.

Μετά από 6-18 μήνες, οι 14 από τους 16 έφηβους εξακολούθησαν να έχουν κάποια εργασιακή απασχόληση.

Παρατηρήθηκε ότι οι έφηβοι με διαταραχές συμπεριφοράς, είχαν την τάση να σταματούν γρήγορα από τα εργαστήρια και να βρίσκουν ευκαιριακές δουλειές, τις οποίες άλλαζαν συχνά. Οι έφηβοι που είχαν χαρακτηριστεί σαν αυτιστικοί στην παιδική τους ηλικία, δεν έβρισκαν δουλειές, παρά το γεγονός ότι έδειχναν πολύ μεγάλη βελτίωση σε σχέση με τον εαυτό τους. Δεν υπήρξε στατιστικά σημαντική διαφορά ανάμεσα σ' αγόρια και κορίτσια, ως προς την απόκτηση εργασίας. Λίγο περισσότερα κορίτσια έμειναν στο σπίτι απ' ότι αγόρια.

Η ηλικία και η προηγούμενη εκπαίδευση, δεν είχαν σχέση με την πιθανότητα εξεύρεσης εργασίας, το είδος όμως της εργασίας είχε σχέση με τα τυπικά τους προσόντα (Γυμνάσιο, λύκειο, κ.λ.π.).

Η μακροχρόνια παραμονή στα εργαστήρια δεν σήμαινε και μεγαλύτερη επιτυχία στην απόκτηση εργασίας αλλά μάλλον σοβαρή ψυχοπαθολογία και δυσκολία στην παραπέρα απασχόληση.

Μετά από ψυχωσικό επεισόδιο οι έφηβοι έβρισκαν δουλειές με λιγότερο κύρος από το αναμενόμενο για το οικογενειακό τους περίγυρο και τις αρχικές τους ικανότητες.

Υποτροπές

Κατά την διάρκεια της φοίτησης των εφήβων στα εργαστήρια, οι υποτροπές ήτανε ελάχιστες και αντιμετωπίζονταν με ρύθμιση της φαρμακευτικής αγωγής και συχνότερη επαφή με το γιατρό τους, δίχως να χρειασθεί εισαγωγή σε ψυχιατρική κλινική.

Κατά την διάρκεια των διακοπών, τρία άτομα έκαναν απόπειρες αυτοκαταστροφής, δύο απ' αυτά εισήχθησαν από τις οικογένειές τους σε ψυχιατρικές κλινικές για το υπόλοιπο διάστημα των διακοπών. Ένα αγόρι όμως, που δεν μπορούσε να αντιμετωπίσει τις προκλήσεις και να ελέγξει την επιθετικότητά του απέναντι στο οικογενειακό περιβάλλον, εισήχθη σε ψυχιατρείο και παρέμεινε εκεί επί μήνες, γιατί η οικογένειά του δεν τον δεχόταν στο σπίτι και δεν υπήρχε κατάλληλος ξενώνας. Σε συνενόηση με το ψυχιατρείο, αμέσως μετά τις διακοπές, ο έφηβος παρακολουθούσε τακτικότατα τα εργαστήρια.

Σε όλες τις περιπτώσεις των υποτροπών, κατά την διάρκεια των διακοπών, προηγήθηκε διακοπή ή ελάττωση της φαρμακευτικής αγωγής με πρωτοβουλία των εφήβων και ανοχή από την οικογένεια.

Τρεις μήνες μετά την αποφοίτησή του, ένας νέος (πρώην αυτιστικός και με διαταραχές συμπεριφοράς) είχε εισαχθεί σε ψυχιατρική κλινική γιατί δεν ήταν ανεκτός από την οικογένειά του.

Ός το τέλος του 1989, δηλαδή 3-30 μήνες μετά την αποφοίτηση, άλλα δύο αγόρια και τρία κορίτσια είχαν εισαχθεί σε ψυχιατρικές κλινικές για διάστημα 3-6 μηνών με διάγνωση σχιζοφρενική ψύχωση. Όλοι οι έφηβοι που εισήχθησαν σε κλινικές είχαν προηγούμενες νοσηλείες.

Δύο από τους έξι νέους είχαν εργασθεί για μικρό διάστημα μετά την αποφοίτησή τους, σε βοηθητικές εξωτερικές δουλειές ιδιωτικών επιχειρήσεων.

Άλλοι πέντε νέοι είχαν σοβαρές υποτροπές που αντιμετωπίστηκαν από τους γιατρούς τους, χωρίς να εισαχθούν σε κλινικές. Δύο απ' αυτούς είχαν διάγνωση σχιζοφρένεια και τρεις μανιοκαταθλιπτική ψύχωση. Όλοι είχαν εργασθεί κατά διαστήματα, οι δύο σε σταθερές δουλειές. Οι τρεις απ' τους πέντε είχαν προηγούμενες νοσηλείες.

Της υποτροπής προηγείτο, απομάκρυνση από τη λέσχη, μη συμμόρφωση στη φαρμακευτική αγωγή, προβλήματα με την οικογένεια και την εργασία.

Άλλες συσχετίσεις

Διάγνωση

Η σχέση διαγνωστικής κατηγορίας (ICD 9) με την εξέλιξη των εφήβων, φαίνεται στον πίνακα 3.

Κοινωνικοπολιτιστική κατάσταση οικογενειών - Εξέλιξη εφήβων

Ο Πίνακας 4, δείχνει ότι οι έφηβοι, που οι οικογένειές τους, ανήκαν σε υψηλό κοινωνικο-πολιτιστικό επίπεδο δεν ενθαρρύνονταν να βρουν εργασίες, όταν αυτές είχαν λιγότερο κύρος απ' αυτό που θεωρείτο αναμενόμενο για το επίπεδο ζωής της οικογένειας.

Αντίθετα, η παθολογία της οικογένειας δεν φαινόταν να παίζει ρόλο στην απόκτηση εργασίας.

Σχέση επαγγελματικής εκπαίδευσης - εργασίας

Μόνο σε 50% των περιπτώσεων, οι εργασίες που βρέθηκαν είχαν σχέση με την εκπαίδευση στα εργαστήρια. Δύο από τους κηπουρούς, μας προσλήφθηκαν σαν κηπουροί σε δήμους κοντά στην κατοικία τους, μετά από φροντίδες δικές τους και των οικογενειών τους, ενώ άλλοι εργάσθηκαν σαν εποχιακοί εργάτες σε φυτώρια ή ακόμα και σε οικοδομές.

Τέσσερεις από τους υπαλλήλους γραφείου εργάσθηκαν σαν υπάλληλοι σε ιδιωτικές επιχειρήσεις, απασχολούμενοι, συνήθως σε εξωτερικές δουλειές και σε χώρους υποδοχής. Ελάχιστο μέρος των καθκόντων τους ήτανε το γράψιμο στη γραφομηχανή ή η επεξεργασία κειμένων.

Δύο από τους γραφίστες ασχολήθηκαν με σελιδοποίηση.

Σε 58% των περιπτώσεων, τις δουλειές τις είχαν βρει μόνοι τους οι έφηβοι ή με την βοήθεια των οικογενειών τους, ενώ σε 40% οι δουλειές βρέθηκαν με φροντίδα του προσωπικού των εργαστηρίων.

Σε 16% των περιπτώσεων οι δουλειές επιδοτήθηκαν για ένα διάστημα από τον Ο.Α.Ε.Δ.

ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Τ' αποτελέσματα των εργαστηρίων, αν τα κρίνει κανείς από τον αριθμό των νέων που απέκτησαν κάποιου είδους απασχόληση, θεωρούνται ικανοποιητικά. Θα μπορούσαν να είναι καλλίτερα. Επηρεάζονται όμως, από την πρώτη ομάδα εφήβων που άρχισαν την εκπαίδευσή τους τον Ιανουάριο του 1987. Όπως φαίνεται στον Πίνακα

5, οι 14 από τους 30 προέρχονταν από το Νοσοκομείο Ημέρας και πολλοί απ' αυτούς δεν ήταν κατάλληλοι, ή έτοιμοι για τα εργαστήρια και έγιναν δεκτοί για λόγους κοινωνικούς και από απειρία δική μας. Μερικοί σταμάτησαν την εκπαίδευσή τους και έμειναν σπίτι τους χωρίς απασχόληση. Λιγότεροι απ' αυτούς βρήκαν δουλειές σε σύγκριση με τους άλλους που ήρθαν στην Μ.Ψ.Υ.Ε. για να φοιτήσουν στα εργαστήρια.

Αργότερα η επιλογή έγινε πιο αυστηρή. Το προεπαγγελματικό τμήμα βοήθησε στη διαλογή των υποψηφίων και την εξεύρεση εναλλακτικών λύσεων για τ' άτομα που δεν ήταν κατάλληλα για το είδος των εργαστηρίων που διέθετε η Μ.Ψ.Υ.Ε., αν και κατά το διάστημα του δοκιμαστικού τριμήνου είχαν δείξει βελτίωση σε σχέση με τον εαυτό τους, ιδίως στην κοινωνικοποίηση.

Παραμένει πάντα το πρόβλημα, ποιοί πρέπει να επιλέγονται για ένταξη στα εργαστήρια. Αυτοί που έχουν τα κατάλληλα τυπικά προσόντα, μια ελαφρότερη ψυχοπαθολογία, υποστηρικτικό οικογενειακό περιβάλλον, και περισσότερες πιθανότητες να βρουν δουλειές ή εκείνοι που έχουν περισσότερη ανάγκη κινητοποίησης χωρίς μεγάλες πιθανότητες για δουλειά;

Οποσδήποτε η ύπαρξη μεγαλύτερης ποικιλίας εργαστηρίων, ιδίως εκείνων που έχουν σχέση, με απλές επαναλαμβανόμενες εργασίες, θα βοηθούσε στην εκπαίδευση και επαγγελματική αποκατάσταση περισσότερων ατόμων.

Ειδικότερα, άτομα με σχιζοφρενικές ψυχώσεις ή πρώην αυτιστικοί, δυνατό να έχουν ανάγκη από μειωμένο ωράριο, τουλάχιστον στην αρχή.

Η αποκατάσταση των βοηθών κηπουρών ήταν πιο εύκολη απ' ότι στ' άλλα εργαστήρια, ίσως γιατί οι προσδοκίες των ίδιων και των οικογενειών τους ήταν προσαρμοσμένες στην πραγματικότητα.

Η εκπαίδευση των γραφιστών ήταν πιο επίπονη και μεγαλύτερης διάρκειας. Η πρακτική εξάσκηση δύσκολη και μόνο σε ελάχιστες περιπτώσεις στάθηκε δυνατό να βρεθούν δουλειές στον κλάδο τους, και μόνο για νέους που είχαν πραγματικό ταλέντο. Δεν επετεύχθη η εξεύρεση κατάλληλης εργασίας για τους άλλους με σχετικά περιορισμένες ικανότητες.

Σχεδόν όλοι οι νέοι στις δουλειές που πήγαν είχαν ανάγκη από δομημένο περιβάλλον, συνεχή επίβλεψη αλλά και ενθάρρυνση και κατανόηση. Τις δουλειές τις κρατούσαν αν πληρώνονταν καλά, διαφορετικά τις εγκατέλειπαν ή τις άλλαζαν. Συνήθως οι οικογένειες δεν πίστευαν πως τα παιδιά τους θα ήταν σε θέση να κρατήσουν δουλειά, ιδίως αν ανήκουν σε υψηλό κοινωνικο-οικονομικό επίπεδο.

Οι υποτροπές και η ενδοноσοκομειακή νοσηλεία αυξήθηκαν με την πάροδο του χρόνου από την αποφοίτηση. Είχαν σχέση με τη ψυχοπαθολογία των νέων, τη σταθερότητα της θεραπευτικής σχέσης, τη συμμόρφωση στη φαρμακευτική αγωγή, την κατάλληλη εργασιακή απασχόληση και το οικογενειακό περιβάλλον. Όταν η οικογένεια δεχθεί μια φορά τη λύση της κλινικής, καταφεύγει πιο εύκολα σ' αυτή και για μεγαλύτερα χρονικά διαστήματα.

Η λέσχη αποφοίτων βοήθησε σημαντικά στη ψυχολογική προετοιμασία για εξεύρεση και διατήρηση εργασιακής απασχόλησης, καθώς και στην αντιμετώπιση των υποτροπών, εφόσον δεν είχαν διακόψει τις σχέσεις τους με αυτή.

Ο χρόνος παρακολούθησης στη λέσχη είναι κάτι που δεν έχει καθορισθεί καθώς και η επόμενη εναλλακτική δομή.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Σχεδόν όλοι οι έφηβοι που έρχονται στα εργαστήρια παρουσιάζουν σημαντική βελτίωση σε σχέση με τον εαυτό τους και περνάνε τις πιο χαρούμενες στιγμές της ζωής τους. Αυτό οφείλεται κατά κύριο λόγο στο ενθουσιώδες προσωπικό, που πιστεύει στις ανοιχτές δομές και πολεμάει με πάθος και πρωτοτυπία να βοηθήσει τους εκπαιδευόμενους.

Οι μισοί από τους εκπαιδευόμενους, φεύγοντας από τα εργαστήρια, έχουν κάποιου είδους εργασιακή απασχόληση, που σε 50% των περιπτώσεων έχει σχέση με την εκπαίδευση που πήραν. Το 12,5% συνεχίζει εκπαίδευση και 20-30% κατά περιόδους, μένει στο σπίτι χωρίς πραγματική απασχόληση. Κατά την διάρκεια της φοίτησης στα εργαστήρια, οι υποτροπές προλαβαίνονται και αντιμετωπίζονται χωρίς να χρειασθεί εισαγωγή σε ψυχιατρική κλινική. Κατά την διάρκεια των διακοπών, παρατηρήθηκαν σπάνιες υποτροπές και δύο ολιγοήμερες νοσηλείες. Οι υποτροπές και οι νοσηλείες σε ψυχιατρικές κλινικές αυξάνουν με την πάροδο του χρόνου, ανάλογα με την ψυχοπαθολογία των νέων, τη συμμόρφωση στη φαρμακευτική αγωγή, τις προηγούμενες νοσηλείες. Οι υποτροπές ήταν πιο συχνές σ' αυτούς που έμεναν στο σπίτι χωρίς απασχόληση.

Νομίζουμε ότι είναι απαραίτητο τα άτομα με ψυχιατρικά προβλήματα, να παρακολουθούνται συστηματικά και μετά την αποφοίτησή τους από τα εργαστήρια και την εξεύρεση εργασίας, σε κάποιου είδους λέσχη ή σε Κέντρο Ψυχικής Υγείας και να βρεθούν γρήγορα εναλλακτικές λύσεις π.χ. προστατευμένα ή παραγωγικά εργαστήρια, για αυτούς που δεν μπορούν να βρουν δουλειές στην ελεύθερη αγορά.

Θα πρέπει ακόμα να δημιουργηθούν ξενώνες για αυτούς που δεν είναι ανεκτοί από τις οικογένειές τους, ή για αυτούς που οι οικογένειές τους, έχουν διαλυθεί και να υπάρχει μεγαλύτερη ποικιλία και συνεργασία ανάμεσα στα εργαστήρια διαφόρων φορέων.

Στα περισσότερα εργαστήρια το προσωπικό εργάζεται με συμβάσεις μίσθωσης έργου και όταν κάποιος αποχωρεί δεν αντικαθίσταται. Αν δεν αντιμετωπισθούν αυτά τα προβλήματα η όλη προσπάθεια για πρόληψη ασυλοποίησης και για επανένταξη των ατόμων με ψυχικά προβλήματα, κινδυνεύει να αποτύχει και η ψυχιατρική περίθαλψη στην Ελλάδα να ξαναγυρίσει στα άστυα.

ΠΙΝΑΚΑΣ Ι
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ Μ.Ψ.Υ.Ε. - ΟΑΕΔ
 Σύνολο Αποφοιτησάντων Ν 32
 ΔΙΑΜΟΝΗ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

	0-6 μήνες		6-18 μήνες		19-30 μήνες	
		%		%		%
Οικογένεια	25	78,00	22	68,75	14	58,33
Μόνοι-Φίλους	5	15,62	2		1	
Ψυχιατρική						
Κλινική	1		3	9,40	4	16,66
Φυλακή	0		1		1	
Στρατός	1		1		2	
Χωρίς πληροφόρηση	0		3	9,40	2	
ΣΥΝΟΛΟ	32		32		24 *	

* Παρακολούθηση 19-30 μήνες αργότερα ισχύει μόνο για τους 24 εκπαιδευόμενους.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ Μ.Ψ.Υ.Ε. - ΟΑΕΔ
 Σύνολο Αποφοιτησάντων Ν 32
 ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

	0-6 μήνες		6-18 μήνες		19-30 μήνες	
		%		%		%
Δουλεύουν	16	50,00	14	43,75	10	41,66
Στρατός	1		1		2	
Συνεχίζουν σπουδές	4	12,50	3	9,40	1	
Σπίτι	10	31,25	7	21,87	4	16,66
Ψυχιατρική Κλινική	1		3	9,40	4	16,66
Φυλακή	0		1		1	
Χωρίς πληροφόρηση	0		3	9,40	2	
ΣΥΝΟΛΟ	32		32		24 *	

* Η παρακολούθηση 19-30 μήνες αργότερα ισχύει μόνο για τους 24 εκπαιδευόμενους.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ Μ.Ψ.Υ.Ε. - Ο.Α.Ε.Δ.
ΣΥΣΧΕΤΙΣΗ ΔΙΑΓΝΩΣΤΙΚΗΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑΣ - ΕΞΕΛΙΞΗΣ

Διάγνωση		ΕΞΕΛΙΞΗ		
		A	B	Γ
Σχιζοφρένεια	10	6	0	4
Μαν. Καταθλ.	3	2	1	0
Αυτιστικά	3	0	2	1
Δυσλεξία				
Εγκεφαλ. Δυσλ.	5	2	0	3
Διαταραχή				
Συμπεριφοράς	8	2	1	5
Νεύρωση	3	3	0	0
ΣΥΝΟΛΟ	32	15	4	13

Αξιολόγηση στις 30-12-1989

- A. Σημαντική βελτίωση: Δουλεύουν ή υπηρετούν θητεία.
- B. Βελτίωση: Μακροχρόνια μαθητεία ή προστατευμένο εργαστήριο.
- Γ. Ίδια κατάσταση ή εποχιακή επιδείνωση, στο σπίτι χωρίς απασχόληση ή φυλακή ή κατά διαστήματα ενδονοσοκομειακή νοσηλεία ή κατά διαστήματα εξαφάνιση.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ Μ.Ψ.Υ.Ε. - ΟΑΕΔ
Κ.Ο.Ε. - ΕΡΓΑΣΙΑ

ΚΟΕ	N	Εκπαιδευόμενοι N. 32	
		Εργάζονται	Δεν εργάζονται
Υψηλό	7	1	6
Μέσο	13	7	6 *
Χαμηλό	12	8	4 **
ΣΥΝΟΛΟ	32	16	16

* Ένας νέος στη φυλακή

** Δύο νέοι στο στρατό

ΚΟΕ: Κοινωνικό Οικονομικό Επίπεδο Οικογένειας.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5
Σύνολο Αποφοιτησάντων Ν 32
ΠΑΡΑΠΟΜΠΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΟΜΕΝΩΝ - ΕΞΕΛΙΞΗ

	ΕΞΕΛΙΞΗ		ΠΑΡΑΠΟΜΠΗ			
	0-6 μήνες μετά		6-18 μήνες μετά		19-30 μήνες μετά	
	A	B	A	B	A	B
Δουλεύουν	4	12	3	11	3	7
Συνεχίζουν εκπαίδευση	2	2	2	1	1	0
Σπίτι	7	3	5	2	4	0
Κλινική	1	0	1	2	2	2
Φυλακή	0	0	0	1	0	1
Στρατός	0	1	0	1	0	2
Χωρίς πληροφόρηση	0	0	3	0	2	0
ΣΥΝΟΛΟ	14	18	14	18	12 *	12 *

A. Παραπομπή από Νοσοκομείο Ημέρας - Μ.Ψ.Υ.Ε.

B. Παραπομπή από αλλού.

* Η παρακολούθηση 19-30 μήνες αργότερα, ισχύει μόνο για 24 εκπαιδευόμενους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. ICD 9 Εγχειρίδιο Ταξινόμησης Νόσων Ενατη αναθεώρηση Παγκόσμια Οργάνωση Υγείας Ελληνική μετάφραση, Αθήνα 1980
2. Kaplan H., Sadock B. "Modern synopsis of Comprehensive textbook of Psychiatry", fourth edition William and Wilkins, Baltimore 1985.
3. Παπαθεοφίλου Ρ. - Μεταξά Τζ. - Ευαγγελόπουλος Η. (1988). "Μονάδα Ψυχικής υγείας εφήβων στο Γενικό Νοσοκομείο" Εγκέφαλος 25, 1, 56-58.
4. Παπαθεοφίλου Ρ. (1989) "Περιφερειακό Γενικό Νοσοκομείο Αθηνών - Μονάδα Ψυχικής Υγείας Εφήβων" στη Ψυχιατρική Μεταρρύθμιση. Νέες δομές ψυχικής υγείας στη Ελλάδα. Α.ΠΟ.ΨΥ Αθήνα σελ. 44-50
5. Papatheophilou R. Karadimou Cr. (1989) "Follow up of young persons who completed or interrupted their training in a vocational workshop". VIII World Congress of Psychiatry, Athens 12-19 Oct.
6. Πόγκα Μ., Πόλος Γ., Καλλινικάκη Θ. "Μονάδα Ψυχικής Υγείας Εφήβων" (1987) Κοινωνική Εργασία 5, 61-62
7. Turner TH, Dossetor DR, Bates RE (1986) "The early outcome of admission to an adolescent unit: a report on 100 cases". Journal of Adolescence 9, 367-382.